

השיטה מקולקלת

דן בן-דוד

לפני מספר ימים, ניסתה חברת הכנסת לשעבר ממרצ, נעמי חזן, לתרגם את הביטוי האמריקאי if it ain't broke, don't fix it כדי להבהיר שהמערכת השלטונית בישראל מתפקדת לא רע. לדעתה, ניתן לשפרה בעזרת תיקונים קלים בלבד.

הבדלי השקפות לגבי תקינותה של שיטת המשטר נובעים מניגוד מובנה בין תכונות הנראות רצויות למרבית הציבור. כך למשל: מתן יצוג לכל קבוצה ולכל דעה מול מתן יכולת ניהולית וראיה לאומית לעומדים בראש המערכת; מתן יכולת לשינוי כיוון פוליטי בכל עת של אי-שביעות רצון על ידי הצבעות אי-אימון לעומת יציבות שלטונית שתאפשר זמן לקביעת אסטרטגיה ויישומה.

המערכת הישראלית נוטה להגברת היצוג של דעות שונות, מה שתורם להבנת עמדתה של חזן. אך בכך אנו מגבילים מאוד את היכולת להתוות דרך לאומית. ניתן לשאול, מה זו "דרך לאומית"? מצד שני, ללא "דרך לאומית", מדוע אנו כאן ואיך ניתן להסביר לילדינו שמקומם כאן גם בעתיד?

במדינת עליה שבה רבים שוללים מן היסוד את רעיון כור ההיתוך – מושג שתקינותו הפוליטית הלכה ונפגעה עם השנים – יש בוודאי לא מעט שאינם רואים בכך כל בעיה. כיליד הארץ לאם שנולדה בעיראק ולאב שנולד בליטה, הנשוי לאשה שנולדה באיראן ואב לילדים שנולדו בארה"ב, אני יכול לומר ממקור ראשון עד כמה עושר התרבויות תורם לאושר אישי ולתחושת שייכות. לכן, בעיני, רב תרבותיות אינה אלא אבן דרך בתהליך טבעי של היתוך חברתי הקובע את הדרך הלאומית המשותפת שלנו – וזו צריכה לקבל ביטוי הרבה יותר מוחשי במערכת השלטונית של המדינה.

ההגנה על זכויות אזרחיות חייבת להיות מלאה. לעומת זאת, לא ניתן ליישב ייצוג מלא של דעות שונות מבלי שתק את היכולת למשול. לכן כל שיטת משטר משקפת את הפשרה החברתית בין השניים. במדינה הניצבת מול בעיות קיומיות אמיתיות ומיידידות, מבחוח ומבית, אין לנו את הלוקסוס לוותר על יכולת משילות במימדים שבהם נהגנו עד כה.

יש מי שחושבים כי ניתן לשפר את המשילות על ידי העלאת אחוז החסימה. המצב הרצוי, על פי גישה זו, הוא היווצרותן של שתי מפלגות גדולות עם עוד אחת או שתיים קטנות יותר. מבלי להכנס כלל לשאלה אם המפלגה הקטנה תהיה חרדית או ערבית – או שתיהן – כדאי להבין לעומק את המשמעות של הענקת יכולת "המלכה" למפלגת מיעוט שתוכל לתבוע כל מחיר בתמורה למתן שלטון לאחת המפלגות הגדולות.

הפרדה מוחלטת בין הרשות המבצעת לרשות המחוקקת היא חיונית להגברת האיזון בין השניים. לשם כך, יש מי שחושבים שהחוק הנורבגי יכול לספק את הסחורה. אך כפי שהעלאת אחוז החסימה היא טלאי, כך גם במקרה הזה. אין די בהפרדת רשויות. עדיין נשאר עם ראשי מפלגות כשרים שבמקרים רבים אינם מבינים או מעוניינים במשרדים שעליהם הם מופקדים.

המענה השלטוני צריך להתבסס על 4 עקרונות החודרים לשורש הבעיות העיקריות. בחירה ישירה של כל ח"כ ושל נשיא תאפשר אחריות אישית כלפי הבוחרים. כהונות קבועות לח"כים ולנשיא יעניקו יציבות. ח"כים לא יוכלו להיות שרים, מה שיגביר את עצמאותם בפיקוח על הממשלה ובאיזון כוחה. שרים הכפופים ישירות לנשיא, שהינם מומחים בתחומם ואינם ח"כים, יוכלו לעבוד יחד עם המנהיג במקום נגדו כפי ש רבים מהם נוהגים כיום.

מבחן התוצאה של שלושת העשורים האחרונים מספק את הראיה המרכזית לטעות החמורה של נעמי חזן. מערכת המשטר מקולקלת עד היסוד. היא מולידה אסונות לצד היעדר אחריות ושיתוק הולך וגובר ביכולת ההתמודדות הלאומית. אין מנוס מתיקון גורף ומיידי לפני שהמשרים הקיומיים יהפכו לבלתי פתירים – עם כל המשתמע מכך על הגורל המשותף של הדעות השונות.